

TARBIYASI QIYIN O'QUVCHILARI BOR SINFLAR JAMOASINI BOSHQARISH USHLUBLARI

Maqsud Mashrabovich Jabborov
Jizzax viloyati pedagogik mahorat markazi
maksudteacher@mail.ru

Annotatsiya: Mazkur maqola tarbiyasi qiyin o'quvchilari bor sinflar jamoasi haqida va ularni boshqarish ushlublari haqida yozilgan

Аннотация: В данной статье написано о группе занятий с трудными учениками и методах их ведения

Annotation: This article is written about a group of classes with difficult students and methods of conducting them

Kalit so'zlar: tarbiyasi qiyin o'quvchi, sinf boshqaruvi, avtoritar uslub, demokratik uslub, liberal uslub

Ключевые слова: трудный ученик, классное руководство, авторитарный стиль, демократический стиль, либеральный стиль

Key words: difficult student, classroom management, authoritarian style, democratic style, liberal style

Sinf boshqaruvi - bu o'qituvchilarning noto'g'ri xatti-harakatlari oldini olish va o'quvchilar bilan shug'ullanish usullarini ta'riflash uchun ishlatadigan atama. Boshqacha aytganda, o'qituvchilar sinfda nazoratni ta'minlash uchun foydalanadigan metodlar.[1]

Tarbiyasi qiyin o'quvchilari bor sinfni boshqarish ta'limning eng xavfli qismlaridan biridir. Bu esa sinfni samarali boshqarish ko'nikmalarining yetishmasligi sinfni sinchkovlik bilan o'rganishni anglatadi.

Zero, tarbiyasi qiyin o'quvchilar sinf jamoasini boshqarish - pedagogik jamoa, ota-onalar oldida o'qituvchining obro'-e'tibori qay darajada ekanligini ko'rsatuvchi mezon. O'qituvchining axloqiy saviyasi va bilimini muloqot asosida bunday sinf jamoasini boshqarishda erishayotgan yutuqlari belgilaydi. Odatda, o'qituvchilarning xarakteri, individual xususiyatiga qarab: tashabbuskor, ijodkor, tashabbussiz, o'z fikriga ega bo'lmagan, barcha ishlarga befarq qarovchilar

toifasiga ajratishadi.[2] Pedagog va psixolog olimlarning ko‘p yillik ilmiy izlanishlari, kuzatishlari va ilmiy tajribalariga asoslangan holda o‘qituvchilarning rahbar sifatida tarbiyasi qiyin o‘quvchilar sinf jamoasini boshqarishida qo‘llaydigan uslublari quyidagicha tavsiflanadi:

1. Avtoritar uslub;
2. Demokratik uslub;
3. Liberal uslub.

Avtoritar uslubda faoliyat olib boradigan o‘qituvchi ish faoliyati va xarakterida quyidagi xususiyatlar mujassamlashgan bo‘ladi:

- o‘zi yakka holda guruh faoliyatining yo‘nalishlarini belgilaydi;
- o‘zi o‘quvchilarga ko‘rsatmalar va buyruqlar beradi;
- ta'lim-tarbiyaviy jarayonga javobgarlikni o‘z zimmasiga oladi;
- o‘quvchilarning unga so‘zsiz bo‘ysunishini da’vo qiladi;
- qattiq intizom asosida ish olib boradi;
- topshiriqlarning to‘liq bajarilishini talab qiladi;
- gap qaytargan, fikr bildirgan o‘quvchini yoqtirmaydi;
- aytgan tashakkuri ham buyruqdek chiqadi, so‘zlari qattiq va qo‘pol;
- o‘quvchilarga biror muammoni to‘liq tushuntirmasdan talab qiladi.

Avtoritar uslublarda pedagogik faoliyat olib boruvchi o‘qituvchi “Mening aytganim aytgan, deganim degan” shakldagi prinsip asosida pedagogik faoliyat olib boradi. U tarbiyasi qiyin o‘quvchilar sinf jamoasi bilan muloqotga kirishishda quyidagi uslublarni qo‘llaydi: buyruq, ko‘rsatma berish, qattiqqo‘llik bilan ishlash, tarbiyaviy jazo turlarini tez-tez qo‘llash.

O‘qituvchi tarbiyasi qiyin o‘quvchilar bilan muloqot jarayoniga qo‘pol, dag‘al, do‘q-po‘pisa, majbur etish, qo‘rqitish, cho‘chitish orqali kirishadi. Ushbu uslub o‘qituvchi asab tizimini doimiy taranglashib yurishiga sabab bo‘lib, uning sog‘ligiga putur yetkazishi mumkin. Natijada o‘qituvchi tez charchaydi. Avtoritar usulning ijobiy tomonlari ham bor: ya’ni, ular faqat favqulodda vaziyatlar jarayonida ishlatilishi (yong‘inda, suv toshqinida, aholini evakuatsiya qilishda)

mumkin. O'qituvchi muloqotining ushbu uslubda boshqarilishi sinf jamoasini tarqoqlikka, hamjihatlikning buzilishiga olib keladi.

Demokratik uslub asosida faoliyat olib boradigan o'qituvchining bosh shiori o'quvchilarda mustaqil va erkin fikr yuritish ko'nikmalarini va ongli intizomni hosil qilishdan iborat. O'qituvchining muloqoti barcha demokratik talablar asosida quriladi. Zero, "demokratik jamiyatda bolalar, umuman har bir inson erkin fikrlaydigan etib tarbiyalanadi". Ushbu uslubni mukammal egallagan o'qituvchi o'z pedagogik faoliyati va xarakterida quyidagi xususiyatlarni mujassamlashtiradi:

- pedagogik faoliyatda sinf jamoasining fikr mulohazalariga tayanib ta'lim-tarbiyaviy ishlarni tashkil etadi;

- sinf jamoasining tashabbusini ma'qullaydi, rivojlantiradi, o'quvchilarning erkin fikr bildirishlariga imkoniyat yaratadi;

- muloqot jarayonida o'quvchilar fikr-mulohazalarini inobatga olib, pedagogik faoliyatida qo'llaydi;

- muloqotga kirishishning asosiy shakllari: iltimos, maslahat berish, samimiy muomala.

Demokratik uslubda muloqotni tashkil etuvchi o'qituvchi hozirgi zamon talablariga, ta'lim sohasida olib borilayotgan islohotlardan kutilayotgan maqsadlarga javob bera oladi. O'qituvchining vazifasi ma'naviy barkamol va intellektual rivojlangan shaxs tarbiyasini davlat siyosatining ustuvor sohasi deb bilgan holda, yuksak ongli, mustaqil fikrlay oladigan, xulq-atvori bilan tengdoshlariga namuna bo'ladigan bilimli, ma'rifatli, aql-zakovatli, yuksak ma'naviyatli o'quvchilarni tarbiyalash uchun qizg'in pedagogik faoliyat olib borishi lozim.

O'quvchilar bilan muloqotning erkin demokratik asosda tashkil etilishi sinfning ahil jamoa bo'lib birlashib, tarbiyaviy ishlarni amalga oshirishda muvaffaqiyatlarga erishishiga zamin yaratadi. Yaxshi uyushgan jamoada har bir o'quvchining fikri ulkan tarbiyaviy kuchga ega.

Liberal uslub. Kasbiy layoqati yo'q bo'lgan o'qituvchilarga xos bo'lgan uslubdir. Bunday o'qituvchi dars jarayonini yaxshi tashkil eta olmaydi. Bunday

darslarda har bir o'quvchi o'z tarbiyalanganlik darajasiga qarab o'zini tutadi. Bola o'z majburiyatlarini yaxshi his qilmaydi. Muomala munosabatdagi liberal uslub psixologiya va pedagogika fanlariga mutlaqo zid uslub hisoblanib, bolalar shaxsini shakllantirish va tarbiyalash jarayonida bu usulni qo'llab bo'lmaydi. Bu turdagi o'qituvchining pedagogik faoliyati va xarakterida quyidagi xususiyatlar mavjud:

- tashabbussiz, eski qolipda pedagogik faoliyat olib boradi;
- sinf jamoasining tarbiyaviy faoliyatiga aslo aralashmaydi;
- ta'lim-tarbiyaga oid muammolarga yuzaki qaraydi;
- o'z mustaqil fikriga ega emas, javobgarlikdan o'zini olib qochadi;
- o'quvchilarga berilgan topshiriqlarning natijalari bilan qiziqmaydi;
- o'quvchilar kelajagiga, taqdiriga e'tiborsiz, loqayd qaraydi;
- o'z pedagogik faoliyatiga sovuqqonlik bilan munosabatda bo'ladi. [3]

Biroq, yillar o'tib, zamonlar o'zgargan sari, XXI asrda jamiyatning ijtimoiy talablaridan kelib chiqib, o'qituvchining xulq-atvori, pedagogi va psixologik bilimlar saviyasi, o'z kasbiy faoliyatiga nisbatan munosabati, pedagogik va axborot informatsion texnologiyalarini puxta o'zlashtirish saviyasi ham o'zgarmoqda. Shu sababli, o'qituvchilar o'z bilim va tafakkurlari nuqtai nazaridan kelib chiqib, tarbiyasi qiyin o'quvchilar sinf jamoasini boshqarishning turli shakl va metodlarini amalda qo'llamoqdalar.

Adabiyotlar:

1. Ibragimov X.I., Yo'ldoshev U.A., Bobomirzayev X. Pedagogik psixologiya. Toshkent: "O'zbekiston faylasuflari milliy jamoasi" nashriyoti, 2009
2. Сергеев И.С. Основы педагогической деятельности: Учебное пособие. – СПб.: Питер. Серия "Учебное пособие", 2004.
3. Xoliqov A.A. Pedagogik mahorat. Toshkent: "Iqtisod-moliya" nashriyoti, 2011.